

לבעינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

יט בתמוז תשפ"א

פרשת "מטות-מסעי"

שיחה שצט

"כִּי לֹאִית חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ"

שיחה לקראת סיום ה'זמן'

מפורסם הסיפור על עמנואל מורנו הי"ד שבטיסתו במסוק לקראת הפעולה בלבנון שממנה לא שב, הוא שוחח עם קצין ביחידה ושאל אותו: "אם היית יודע שנותרו לך רק עשר שניות לחיות, מה היית עושה בעשר השניות הללו?" הקצין ביטל את דבריו ואמר שלעשר שניות אין שום משמעות. השיב לו עמנואל מורנו: "זה שיש לו משמעות לחיים - יש לו משמעות גם לעשר שניות. וזה

שבעיניו אין משמעות לעשר שניות לא יידע גם לתת משמעות לכל מאה ועשרים שנות חייו". השמועה טוענת שהוא עצמו אמר שבעשר שניות אלו היה אומר "שמע ישראל". השאלה העומדת לפנינו היא האם אנו יודעים לתת משמעות לחיינו?

עשרה ימים נותרו לנו עד לסיום ה'זמן'. ביד כל אחד המצוי בישיבה לבחור בין שני מודלים: המודל האחד הוא הקרוי בלשון העם 'אס"ק' - אווירת סוף קורס, וכנגדו ישנה אפשרות שנייה של בחירה, הנובעת מדרך המעניקה משמעות לזמן. אדרבה, דווקא משום שנותרו לנו רק עשרה ימים עד לסיום ה'זמן' ובעוד זמן קצר יאזל

"כִּי מִצָּאִי מִצָּא חַיִּים"

הדבר היקר ביותר בחיים הוא הזמן, אשר הוא תשתית החיים. החיים מורכבים מרגע ועוד רגע, שכל אחד מהם שחלף איננו ניתן להישבון. אם הוצאתי עשרה שקלים על פריט מסוים אוכל בעתיד להשיג עשרה שקלים נוספים, אולם כאשר שנייה מהחיים חלפה אין אפשרות להחזירה. השאלה שנותרה היא כיצד חלקיק זמן זה נוצל? על לשונו של הרב

הדרי זצ"ל היו שגורים דברי ה'שפת אמת'¹ על הפסוק:² **"וְאֶבְרָהִם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים"** שאברהם הביא עימו את כל ימיו. כל ימיו היו מנוצלים.

לוח השנה של הישיבות בנוי על 'זמנים' - 'זמן חורף' ו'זמן קיץ'. לכן אין בישיבות מושג של 'חופשה' וכדומה, אלא רק 'בין הזמנים'. תפקידם של 'ימי בין הזמנים' הוא כעין דברי רש"י בתחילת "ויקרא" על הצורך של משה רבנו ליתן רווח בין פרשה לפרשה על מנת להתבונן.

¹ פרשת חיי שרה, שנת תרנ"ב, ד"ה במדרש: "שכל מה שתיקן בכל יום היה דבר של קיימא, וביום השני הלך למדריגה אחרת. לכן 'בא בימים' - שלא אבד אפילו יום אחד."

² בראשית, פרק כד, פסוק א

הינה עדיין רק בבחינת 'לימוד' ואיננה קרויה 'חזרה'⁵. למרות זאת, רווח השימוש במונח 'חזרה' במטרה לציין את העובדה שאדם לומד את הדברים פעם נוספת. העולם המערבי לא מחבב חזרות ומחפש בעיקר חידושים, בשונה מהילדים, שעדיין לא התקלקלו, ומבקשים שוב ושוב שיספרו להם את אותו סיפור.

דבר אחד בטוח במאה אחוזים - מי שחוזר, בין אם זו הפעם השנייה או החמישית שהוא חוזר, יש לו סיפוק עצום. הניסיון בישיבת הכותל מורה על כך בחוש. בכל פעם שקיימנו 'שבוע חזרה' - דבר שלא התאפשר השנה בגלל השינויים שחלו עקב מגפת הקורונה - החזרה הזו הייתה כל כך משמעותית. כמובן שבעזרת הר"מים שליט"א אפשר להשיג יותר, אך העיקר הוא העבודה העצמית של כל אחד ואחד. יש לשנס מותניים, לבוא במרץ ולחזור מספר פעמים על דפי הגמרא שנלמדו. לצאת הביתה רק לאחר שיודעים את הדפים הללו כיאות, ולא לסיים את ה'זמן' כאשר אמתחתנו ריקנית. אמנם יש שכר לימוד תורה על כל לימוד מצד עצמו, אך בנוסף לכך ישנו צורך לדעת את הנלמד. יש לחזור על דברי הגמרא, רש"י ותוספות מספר פעמים וכך לצאת עם סיפוק על ידיעת התורה⁶.

אברך בן עלייה סיפר לי בשבוע שעבר, שהוא נוהג לחזור בסוף כל שבוע על כל מה שהוא למד באותו שבוע. ממש התפעלתי מכך, והוא אכן יודע את תלמודו בצורה נפלאה.

תמיד אנו מזכירים את דברי הרב זצ"ל באגרתו לאחיזו: **"מאוד נבהלתי ממה שראיתי שהנך חוזר רק שלוש פעמים על תלמודך. הנני יודע ועד על פי הניסיון כי אי אפשר כלל לזכות בחזרה של ג' פעמים. ואבקשך מאוד להרגיל עצמך לחזור לכל הפחות עשר פעמים כל פרק קודם שתתחיל פרק אחר"**. את זאת כותב הרב זצ"ל ברוך הכשרונות.

הזמן בו נוכל להספיק עוד ועוד, ראוי שנצל את הימים הללו ביתר שאת.

אם חלילה היו אומרים למישהו שנותרו רק כעשרה ימים לחייו, מה היה הוא עושה בימים ספורים אלו? כמובן הדבר תלוי בתפיסת עולמו ובאופן בו הוא מתבונן על החיים כולם. זהו עומק תשובתו של עמנואל מורנו לאותו קצין. ישנם כאלו שיאמרו שבמצב כזה הם ינסו להספיק ככל הניתן לבלוע עוד ועוד מהנאות העולם הזה, וממילא עשר שניות הן חסרות משמעות. אך היודע את משמעות החיים אל-נכון יעדיף להעניק לימים ספורים אלו משמעות אדירה. אדרבה, אם נותרו רק עשרה ימים זהו הזמן שיש לנצלו לצורך סיכום הנלמד במשך ה'זמן' ולבנייה רוחנית לקראת ימי 'בין הזמנים', ואף לעשר שניות יכולה להיות משמעות גדולה.

"שיהיו דברי תורה משוננים בפיו"

ברצוני להציע שני דברים מעשיים. אמרו חז"ל³: **"כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה - דומה לאדם שזורע ואינו קוצר"**. את משפט זה שינן בפניי פעמים רבות החברותא המבוגר שלי, הרב אהרן מורה שליט"א, כשהייתי בשיעור ד'.

כבר דיברנו פעמים רבות על כך שמצוות לימוד תורה מורכבת משני חלקים: האחד הוא מצוות לימוד התורה והשני הוא מצוות ידיעת התורה. ממצוות לימוד תורה ישנה אפשרות להיפטר במצבים בהם האדם נדרש לאכול, לשתות ולשרת, אולם את מצוות ידיעת התורה עליו לקיים כל משך חייו, לאגור ולאגור עד ליומו האחרון⁴.

לפיכך הדבר הנכון הוא לנצל את ימיו האחרונים של ה'זמן' לחזרה ולקניית הדפים שלמדנו בעיון במשך 'זמן' זה ואולי אפילו את מה שלמדנו בבקיאות, מסכת מועד קטן, וגם את מה שלמדנו במסגרת לימוד הדפים להלכה.

"הפוך בה והפוך בה"

אכן, הביטוי "חזרה" הוא לדעתי רק שימוש טרמנולוגי ולא מדויק במילה זו. עבור רוב הציבור שנמצא בבית המדרש זו אינה חזרה, אלא לימוד חוזר של הדברים, משום עד לארבע פעמים קריאה נוספת של הדברים

⁵ עיין חיי עולם, חלק ב, פרק יא: "וחיוב זה ללמוד ארבע פעמים אינו כחזרה בשביל לזכור... אלא החזרה זו של ארבע פעמים הייתה כדי שיבין היטב מה שלמד". עיין עוד קרינא דאגרתא, חלק א, אגרת ד'.

⁶ עיין שיחות הרב צבי יהודה, תלמוד תורה, עמוד 34: "יסודות ההתפתחות בישיבה... היסוד הראשון לכל הוא השקידה... היסוד השני הוא החזרה. יש לשים דגש גדול על השינון, והתכלית היא שיהיו דברי התורה חקוקים על הלב ממש. אין גדר קבוע כמה פעמים יש לחזור, אלא איש איש לפי כשרונותיו... **הזכירה מבטאת את קשר החיים שלנו לתורה**". עיין עוד אור לנתיבותי, פרק ב.

⁷ מופיע ב'לחיוזק דברי תורה' בסוף אורות התורה

³ סנהדרין, דף צט, עמוד א

⁴ עיין שלחן ערוך הרב, הלכות תלמוד תורה, פרק ב

"שתהיו עמלים בתורה"

במסגרת עצה זו ברצוני להציע דבר נוסף – עצה למטיבי לכת הרוצים להתאמץ יותר ולקנות יותר תורה. בידי כל אחד להיות 'מטיב לכת' על ידי שיתאמץ וישקיע ויכתוב מאמר תורני על נושא שעסק בו במשך ה'זמן'. אם הוא יהיה אמיץ יותר הוא אף יכין 'חבורה' ויאמר אותה לפני חבריו בנוכחות הר"ם או בלעדיו. העיקר שהוא יעמול על הכנת ה'חבורה' בכוחות עצמו – יברר, יחדש או יסדר. זוהי עבודה שביכולתה להגביה את קומתו הרוחנית-תורנית של האדם.

לעיתים איננו מצליחים להמריא דווקא בשל העובדה **"שאינ לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"**⁸, שגם לה קיים צל כפי שקיים לכל אור. כאשר אדם מצוי בעולם האקדמיה הוא מחוייב לעבודות גמר, למאמרים ולמשימות מורכבות. לעומת זאת, בישיבה הוא עלול לסיים את ה'זמן' מבלי שאכן התקדם בו כפי כוחו. זהו אמנם חיסרון, אך צד המעלה שבכך הוא שעל ידי כך אנחנו לומדים מתוך חרות ובחירה, ולא מתוך אימת בחינה או מטלה. אולם, במידה ואדם מחייב את עצמו מתוך הכרה עצמית הרי שזהו דבר גדול וכך הוא לא יפסיד בשל המעלה הגדולה של **"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"**. הר"ם יסייעו לכל מי שיחפוץ בכך, וגם הרב שמואל הרשור שליט"א, תלמיד חכם עצום היושב בבית מדרשו, ישמח מאוד לסייע לכל הרוצה לכתוב 'חבורה' או 'מאמר', כפי שכבר נדברנו.

"לשקד על דלתתי יום יום"

העצה השנייה שבאמתחתי מאוד משמעותית, ואלו שיקבלו אותה ירוויחו רווח לכל חיים.

בעוד יומיים מאות אלפי יהודים ברחבי העולם יסיימו בעזרת ה' את מסכת יומא, מסכת העוסקת כולה ב"הוא יומא", אותו היום הקדוש, יום הכיפורים. לאחר מכן עם ישראל יתחיל בלימוד מסכת סוכה, בת ארבעים וחמישה הדפים הנוגעים לימים שאנו בעזרת ה' הולכים לקראתם, ובאמצע חודש אלול כבר יסיימו את המסכת.

ברצוני להעלות שוב על גס את לימוד 'הדף היומי'. אתמול שוחחתי עם יהודי בוגר הישיבה והכולל, המכהן כיום בתפקיד מאוד בכיר במדינת ישראל. הוא התקשר

אליי ושוחחתי איתו על חשיבות לימוד 'הדף היומי'. הוא הודה לדבריי ואמר שהארתי את עיניו ולאור כך בכוונתו להצטרף ללימוד 'הדף היומי'.

בשבוע שעבר התקיים ערב סיום לשיעור ה'. במהלכו סיים אחד הבחורים את מסכת יומא. הוא סיפר שבשיעור ד' הפצרתי בו שילמד 'דף יומי', ולמרות שהדבר לא היה פשוט לו הוא קיבל את העצה וכיום הוא שמח ומאושר בזה. אני אומר לכם שהוא ימשיך בזה ויהיו לו חיים אחרים, יהיו לו ילדים אחרים, יהיה לו בית אחר. הוא אמנם אינו מתכוון להישאר אברך, אבל אין שום ספק שלימוד 'הדף היומי' ישפיע עליו ועל כל צורת ביתו לטווח ארוך.

ניתן לומר תירוצים רבים על מנת להיפטר מכך ולטעון שאין זמן לכך משום שלומדים עיון ושקועים בזה וכיוצא בזה. יש בטענה זו הרבה מן האמת, אך יש מקום על הראש גם לתפילין של רש"י וגם לתפילין של רבנו תם... בעיית הזמן היא אינה באמת הבעיה שלנו, שהלוא היממה שלנו היא ארוכה וניתן למצוא את פרק הזמן שניתן להקדישו לשם כך.

אני מזמין את בני הישיבה להתחיל ביום שישי או לפני בלימוד מסכת סוכה. בעזרת ה' נחלק גמרות ללומדים, כפי שעשינו לקראת לימוד מסכתות ברכות, שבת ועירובין. ברוך ה' כבר רבים מבני הישיבה התחילו בכך וברוך ה' ישנן גם מספר חבורות לומדים. נוכחתי שאנשים מאושרים בכך כאשר למדתי בצפת עם תלמידים משיעור א'. למדתי איתם יומא דף סט, דף נפלא, שניתן להפיק ממנו תובנות רוחניות חשובות, אך נדיר שבחור ישיבה יגיע ללמוד אותו באופן אחר.

"ובהם נהגה יומם ולילה"

לימוד 'הדף היומי' מקנה לאדם קביעות בלימוד תורה. אני סמוך ובטוח שלמי שאוחז ב'דף היומי' לא ילכו ימי 'בין הזמנים' לריק. אלמלא כן, יש מקום גדול לחשוש לכך. במידה ואדם נדרש ללמוד את 'הדף היומי' הוא ישכים לתפילה בבוקר במניין הקורא קריאת שמע בזמנה ואחר כך יישב ויפתח את יומו בלימוד תורה. אם הוא יוסיף על כך את לימוד 'העמוד היומי בהלכה' הרי שזה נפלא והוא ממשיך בכך את סדרי הישיבה גם לימי 'בין הזמנים'.

⁸ אבות, פרק ו, משנה ב

אלו היא לימוד 'הדף היומי', שבכוחה ליצוק משמעות גם לימי 'בין הזמנים'.

"כִּי טוֹב יוֹם בְּחֶצְרֶיךָ"

ברצוני לבקש דבר נוסף - בשבת שעברה יצאנו לשבת נפלאה בגולן, בשבת שלפניה היינו בבית ועוד שבוע נצא ל'בין הזמנים'. אם כן, אין סיבה לנסוע הביתה ביום חמישי. כל אחד יפקח על עצמו, איננו מתכוונים לשמש כשוטרים עבור אף אחד. בישיבה יתקיימו בעזרת ה' ערב הורים וסיום מסכת יומא, יתקיימו התכניות של יום חמישי בלילה. ממילא אפשר לנסוע בשישי לאחר 'סדר בוקר' ולאחר השיעור של הרב נבנצל שליט"א. אנו בוחרים כיצד יראו חיינו, כל אחד מנהל את חייו. ביכולתו של כל אחד לבחור האם להיות בתקופה זו באס"ק או להתמלא באנרגיות ובחיים, בתוכן ובמשמעות, בשאיפות ובגדלות. על כן אני מבקש: אנא לא לנסוע לפני יום שישי בבוקר. מצפה לנו 'בין הזמנים' ארוך, בו זמן זמן רב עלול 'להישרף'. לכן בינתיים ננצל את הזמן וכמו שאמר עמנואל מורנו הי"ד: "מי שיש לו משמעות לעשר שניות יש לו משמעות לכל החיים", וכך גם - מי שאין לו משמעות ללילה אחד ול'סדר ערב' אחד יבדוק את עצמו האם יש לו משמעות לחיים.

במקרה ומישהו באמת נאלץ ללכת הרשות נתונה לו, הוא אינו צריך לבקש אישור. אולם מוטל עליו להירשם, מפני שיש סדרים בישיבה ומדינת ישראל מקיימת ביקורות לעיתים מזומנות. על ידי כך הוא ייקח אחריות על הישיבה ועל חבריו.

עוד אומר כי בשנה זו יחול תשעה באב ביום ראשון ובשונה מהרבה ישיבות שאין להן מה לעשות בתשעה באב, בישיבת 'הכתל' השוכנת אל מול הכותל ומקום המקדש, מתקיימת מידי שנה 'עבודה' של תשעה באב וכדאי להיות שותף בה.

הקב"ה ייתן לנו כוח להעניק משמעות לחיינו וליצור 'בין הזמנים' משמעותי ועוצמתי. נסתער על מסכת סוכה ונזכה בה לאוצרות גדולים.

חשוב מאד לטייל בגולן ובכנרת ולהתאוורר וגם להקדיש זמן למשפחה, אבל לא ניתן להתקיים מבלי לחיות! האם היותינו 'ביינ"שים' הוא עבורנו כינוי ריק מתוכן? אכן, אנחנו נפלאים, הטובים ביותר בצבא ומבוקשים ביחידות השונות, אבל מה על תורה? מה על חיים? מה על שאיפות לגדלות ולהיקף?

"בְּשַׁבְּתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ"

כל אחד יבדוק בעצמו באיזה אופן הוא יוכל לקיים את קביעות העיתים שלו לתורה בצורה הרצינית ביותר וכיצד יעלה בידו בצורה הטובה ביותר להצליח לעמוד ב"מרדף היומי". אני סבור שהטוב ביותר הוא ללמוד בחברותא. מי שמעדיף ללמוד בחבורה יוכל לעשות זאת באמצעות ה'זום' עם ר' נתנאל הי"ו או עם הרב יגאל חבשוש שליט"א. כיום כבר אין תירוצים. במהלך הקורונה למדנו שניתן ללמוד בלי גבולות של מקום וזמן. במידה ומישהו אינו מעוניין ללמוד באופנים אלו באפשרותו להיעזר בגמרות שוטנשטיין, מתיבתא, לובלין, חברותא וכדומה. לרבים יש סמארטפון ובאפשרותם להוריד אפליקציה שתסייע בידם. [כמובן שלא יעלה על הדעת שיחזיק ב'בין הזמנים' בסמארטפון ללא חסימת נט-ספארק. סמארטפון נטול חסימה, ובפרט ב'בין הזמנים', הוא כעין התאבדות רוחנית]. הזדמן לי הבוקר תוך כדי נסיעה לשמוע שיעור ב'דף היומי' של הרב בנימין מילצקי שליט"א. שיעור ממש נפלא! את השיעורים הללו ניתן לשמוע בכל מקום ובכל זמן - ברכבת, באוטובוס וכדומה.

על כל אחד למצוא את הדרך המתאימה לו מבין האמצעים המרובים הקיימים כיום. העיקר הוא לקבוע חוק בל יעבור - לא לעבור יום מבלי ללמוד בו את 'הדף היומי'. אני סבור שבעולמנו אדם היוצר לעצמו מחויבות וגבולות רק מרווית. אדם החי ללא גבולות ומחויבויות עלול להגיע למצב בו חייו יהיו מופקרים, משום שאין לו דבר המחייב אותו, אין לו מסגרת. העולם שסביבנו מקיף אותנו במסגרות רבות המחייבות אותנו - משפחה, בית, ישיבה, צבא, מדינה. על כל אחד לקחת אחריות, ובראש ובראשונה - לקחת אחריות על עצמו. אחת ממחויבויות

⁹ עיין רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת נפש, פרק ז, הלכה א: "תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר: 'וחי' - עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין, וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו".